

Предоставить площадку и обеспечить взаимодействие представителей инженерного знания, компьютерных наук и обществоведов из стран БРИКС, ШОС.

Создать корпус междисциплинарных «специалистов» в области ИИ.

Определить запретные зоны (табу-зоны) для использования ИИ в обществе.

Разработать теоретико-методологическую базу и собрать эмпирические данные для обоснования регулирования использования ИИ в различных культурах.

Подготовить новые программы обучения студентов в технических и гуманитарных вузах, ориентированные на социальный аудит разработки и использования ИИ.

РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТ ШАРОИТИДА АЛОҚА ХИЗМАТЛАРИ БОЗОРИНИ ИННОВАЦИОН РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАЛАРИ

Ш.А.Турсунов, и.ф.д.,доцент

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Х.И.Аллаёров, ассистент

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти

Алоқа хизматлари бозорини инновацион ривожлантиришни Осиё давлатлари мисолида қараб, Ҳиндистон тажрибасига тўхталадиган бўлсак, ушбу йирик бозор минтақавий хизмат кўрсатишнинг тарқоқ муҳитидан ажралиб туради, бу эса саноатни мустаҳкамлаш ва мамлакат бўйлаб операторларни кенгайтириш билан тавсифланади.

Мобил хизматлар бозори, минтақавий асосда мустаҳкамланган лицензиялар бозорини янада мустаҳкамлаш ва бутун мамлакат бўйлаб иштирок этиш учун ривожланади. Мобил алоқа хизматларини таклиф этувчи 13 та провайдер бор, улардан 5 таси бутун мамлакат бўйлаб операцияларни амалга оширади. Энг йирик операторлар мамлакат бўйлаб ёки маҳаллий миқёсдаги операцияларни амалга ошириб, деярли 70 фоиз абонентларни қамраб олган. ВНАРТІ компанияси бозорни бошқаради. Ҳиндистон дунёдаги мобил алоқа абонентлари сони бўйича иккинчи ўринда туради. 5G технологиясидан фойдаланган ҳолда кенг полосали мобил уланиш амалга оширилиб келинмоқда. 2012 йилдан бошлаб LTE учун бир қатор спектрал аукционлар мавжуд бўлиб, операторлар турли частоталар ёрдамида LTE-ни босқичма-босқич амалга ошира бошладилар.

Саккизта хизмат кўрсатувчи провайдерлар мобил телефонлар орқали хизмат кўрсатмоқда, аммо мамлакат бўйлаб эмас. Икки энг йирик стационар телефон линияси операторлари, BSNL ва Mahanagar Telephone Nigam, Ltd. (MTNL) давлатга тегишли операторларидир. BSNL Dehli ва Mumbai шаҳарларидан ташқари MTNL хизмат кўрсатадиган жойлардан ташқари

жойларда фаолият юритади. Биринчи ўнталикдаги Интернет провайдерлар барча обуналарнинг 98 фоизини ташкил қилади. DSL кенг қамровли кенг полосали уланишга қарийб учдан тўрт қисмини ташкил этади, оптик тола эса 2 фоиздан камроқни ташкил қилади. Республика магистрал каналида 1 миллион километрдан ортиқ оптик толалар мавжуд. Энг йирик оператор- BSNL бўлиб, бошқа операторларнинг айримлари чекланган магистрал тармоқларга эга. Миллий оптик толали алоқа тармоғи (NFON) - қишлоқ жойларга оптик-толали магистралларни кенгайтиришга қаратилган давлат-хусусий сектор ҳамкорлигидан ташкил топган тармоқ ҳисобланади. Ҳиндистон ўнлаб денгиз ости толали оптик кабеллар билан боғланган, қўшни давлатлар билан чегарадош ер усти алоқаларини эгаллаган ва денгизга тўсиқсиз чиқадиган асосий манба бўлиб ҳисобланади. Ҳиндистоннинг Миллий Интернет-алмашинуви ҳукумат томонидан 2008 йилда етти шаҳарда мавжуд бўлган нуқталар билан ташкил этилган. Фақатгина 2014 йилда ишга туширилган Мумбай тармоғи 60 дан ортиқ иштирокчи билан Жанубий Осиёдаги энг йирик Интернет-алмашув пунктига айланди.

Жанубий Корея республикаси ҳақида айтадиган бўлсак, ҳукумат мамлакатни кенг тармоқли етакчига айлантириш учун ушбу стратегияни амалга ошириб келмоқда. Истаган истеъмолчилар, рақобатбардош бозорлар ва тадқиқот жамоалари, аппарат ишлаб чиқарувчилари ва хизмат кўрсатувчи провайдерлар ўртасидаги мустаҳкам алоқалар ушбу мақомни осонлаштиради.

Мамлакат ривожланган мобил алоқа бозорига эга ва замонавий технологияларни жорий этишда етакчилик қилади. Корея республикасида учта операторлар мавжуд. SK Telecom –бу бозор етакчисидир, унинг ўрнига амалдаги Korea Telecom ва LG U + LTE 2011 йилдан бери ишлаб келмоқда. LTE деярли бутун мамлакат бўйлаб аҳолини қамраб олган, мамлакат мобил алоқаларининг тахминан 80 фоизи LTE орқали амалга оширилади. Аҳолининг асосий қисми интернетга уланиш учун смартфонлардан фойдаланади. Pucong Chang оператори биринчилардан бўлиб 5G-технологиясини жорий қилган.

Корея республикасининг "Korean Telecom" компанияси 1993 йилдан 2002 йилгача давлат акцияларини сотиш орқали хусусийлаштирилади. У телефон хизматлари бозорида етакчи ҳисобланади. Кенг полосали уланиш бўйича "Korean Telecom" компанияси етакчи бўлиб ҳисобланади. Бошқа етакчи ташкилотлар кенг полосали SKT va LGU + ни ўз ичига олади, бошқа операторлар, асосан, кабел телевидение компаниялари бозорнинг 15 фоизини ташкил қилади. Уй хўжаликларининг 90 фоиздан ортиғи 1 Gbit / s гача хизмат қилади. XDSL ва гибрид фиброкоаксал каби кенг полосали технологиялар қўлланилмоқда, аммо аксарият операторлар FTTP дан фойдаланишни бошладилар. Бунга мамлакатдаги кўп қаватли уй-жойларнинг юқори даражадаги улушлари ҳисобидан линияларнинг тақсимланишлари ҳам киради. Телекоммуникация компаниялари, Интернет провайдерлар ва электр энергиясини етказиб берувчилар томонидан фаолият юритадиган бир нечта миллий оптик толали магистрал каналлар ҳам мавжуд. Мамлакатнинг Хитой ва

Япония ўртасидаги стратегик жойлашуви ўнлаб минтақавий ва халқаро денгиз ости кабеллари орқали фойдаланишга имконият яратади. Учта IXP лар мавжуд.

Япония ҳукумати ахборот-коммуникация технологияларига юқори даражада инвестиция киритиш орқали аҳолини кенг қамровли АКТ хизматлари билан қамраб олишга ҳаракат қилмоқда.

Ҳозирги кунда NTT мобил алоқа бозорини DoCoMo филиали орқали, кейинчалик KDDI ва Softbank орқали бошқариб боради. Мобил алоқа учун юқори даражадаги алоқа хизматлари мавжуд, алоқа тадқиқотларида уй хўжаликларининг барчаси мобил телефонга эга эканликлари аниқланди. Мамлакатнинг ахборот-коммуникация технологиялари юқори тезликда ҳаракатланувчи алоқа тармоғига эга бўлиб, 5G тармоғи жорий қилинган.

NTT 1985 йилдан бошлаб хусусийлаштирила бошланди. 1997 йилда NTT қонунига ўзгартириш киритиш натижасида NTTни иккита минтақавий (NTT Шарқ ва Ғарб) ва битта шаҳарлараро компанияга ажралишига олиб келди. NTT – бу энг йирик телефон алоқаси оператори ҳисобланади. Мижозларни мис симлардан узиб оптик тола билан таъминлаш босқичма-босқич амалга оширилиб келинмоқда. Мобил телефонларнинг ривожланишига қарамасдан, Япония уй хўжалиги телефонларидан 70 фоиз аҳоли фойдаланишини сақлаб қолган.

NTT – кенг қўламли кенг полосали чакана савдо оператори ҳисобланади, шунингдек бошқа тармоқларга уланган хизмат кўрсатувчи провайдерларни ҳам ўзида мужассам этади. FTTP кенг полосали уланиш 96 фоизни ташкил этади, қолган қисми эса ADSL, коаксиал кабел ва симсиз роумингдан иборат. NTT ва KDD ҳам кенг қўламли миллий оптик-толаларга эга, шу жумладан Япония денгиз ости кабеллари тармоғига ҳам эга. Япония минтақалараро ва транс-Тинч океанининг сувости кемалари учун асосий марказ бўлиб, 17 та светофор станциялари мавжуд. Мамлакат бўйлаб 16 IXP тарқалган ва Япониянинг тармоқ кириш нуқтаси Осиё-Тинч океани минтақасидаги энг катта IXP ҳисобланади. Япония нафақат замонавий технологияларни ишлаб чиқиш, синаб кўриш ва қабул қилиш, балки халқаро стандартларни ўрнатиш органларининг фаол иштирокчиси сифатида ҳам АКТ соҳасида етқачи бўлиб ҳисобланади.

Хулоса ўрнида шуни айтиш мумкин-ки, миллий алоқа хизматларини ривожлантириш учун юқорида келтирилган Ҳиндистон, Жанубий Корея ва Япония давлатларининг тажрибаларидан самарали фойдаланишимиз зарур.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

<http://www.ict.gov.uz>

<http://www.uzinfocom.uz>

www.bloomberg.com

ITU (халқаро телекоммуникация уюшмаси) маълумотлари